

MITI DHE DREJTËSIA NË KANUNIN E LEKË DUKAGJINIT DHE PROCESIN E KAFKËS

MYTH AND JUSTICE IN LEKË DUKAGJINI'S KANUN AND KAFKA'S THE TRIAL

Shadan RAMADANI¹

^{1*} Department of German Language and Literature, Faculty of Philology, University of Tetova

*Corresponding author e-mail: shadan.ramadani@unite.edu.mk

Abstract

This paper explores the relationship between myth and justice by examining two texts that represent distinct legal traditions and forms of law: Lekë Dukagjini's Kanun, a traditional Albanian legal code, and Franz Kafka's The Trial, a modern depiction of bureaucratic absurdity and injustice. The analysis focuses on how both works articulate moral structures, social norms, and individual perceptions of justice. Based on a systematic comparative approach informed by theoretical and cultural perspectives, the study assesses the impact of historical and social contexts on the development of these structures.

The analytical section highlights both the similarities and differences between traditional and modern conceptions of justice, emphasizing the universal role of myth as a guiding framework for actions and social relationships. The paper also reflects on how regional traditions and modern European literature coincide to shape varying understandings of justice and individual responsibility. The results demonstrate that, despite cultural and historical differences, myth remains a fundamental element in understanding and legitimizing justice in any society.

Keywords: *Myth, Justice, Lekë Dukagjini's Kanun, Kafka's The Trial, universal structure.*

Përmbledhje

Ky punim trajton marrëdhënien ndërmjet mitit dhe drejtësisë duke krahasuar dy tekste, që përfaqësojnë tradita dhe forma të ndryshme të të drejtës. *Kanuni* i Lekë Dukagjinit, një kod tradicional shqiptar, dhe romani *Procesi* i Franz Kafkës, një përshkrim modern i burokracisë dhe padrejtësisë absurde. Analiza fokusohet në mënyrën se si të dy tekstet artikulojnë strukturat morale, normat shoqërore dhe perceptimin e individit mbi drejtësinë. Ky punim mbështetet mbi një analizë krahasuese sistematike të bazuar në perspektiva teorike dhe kulturore, duke vlerësuar ndikimin e konteksteve historike dhe shoqërore në formimin e këtyre strukturave.

Pjesa analitike shqyrton ngjashmëritë dhe dallimet midis drejtësisë tradicionale dhe asaj moderne, duke nxjerrë në pah rolin universal të mitit si një mekanizëm orientues të veprimeve dhe marrëdhënieve sociale. Studimi gjithashtu ofron reflektime mbi mënyrën se si traditat rajonale dhe literaturat moderne evropiane bashkëveprojnë për të formuar perceptime të ndryshme të drejtësisë dhe përgjegjësisë individuale. Rezultatet tregojnë se, pavarësisht ndryshimeve kulturore dhe historike, miti mbetet një komponent thelbësor për kuptimin dhe legjitimin e drejtësisë në çdo shoqëri.

Fjalët kyçe: *Miti, drejtësia, Kanuni i Lekë Dukagjinit, Procesi i Franz Kafkës, strukturë universale.*

Hyrje

Miti dhe drejtësia janë dy koncepte themelore që kanë shërbyer si baza për organizimin e shoqërive dhe formimin e vlerave morale nëpër kultura të ndryshme. Miti, në formën e tregimeve të shenjtë, legjendave apo urtësive tradicionale, ka funksionin të ofrojë kuadër interpretativ për ngjarje të natyrshme dhe sociale, duke orientuar veprimet e individëve dhe komuniteteve. Në të njëjtën kohë, drejtësia shfaqet si një mekanizëm që përcakton çfarë është e drejtë dhe çfarë është e padrejtë, duke legjitimuar rregulla dhe ndëshkime që synojnë ruajtjen e harmonisë në shoqëri.

Marrëdhënia ndërmjet mitit dhe drejtësisë është e ndërlikuar, pasi miti shpesh legjitimon normat morale dhe juridike, ndërsa drejtësia mund të reflektojë ose të sfidojë këto tregime tradicionale. Ky ndërveprim ka një rëndësi të veçantë në analizën e shoqërive tradicionale, si ajo shqiptare, dhe të letërsisë moderne, ku individit shpesh përballlet me sisteme drejtësie të pakuptueshme ose burokratike. Në këtë kontekst, *Kanuni* i Lekë Dukagjinit përfaqëson një shembull të qartë të një sistemi drejtësie të mbështetur në traditën gojore dhe normat morale të një komuniteti. I kodifikuar nga Shtjefën Gjeçovi në fundin e shekullit XIX, Kanuni rregullon marrëdhëniet ndërpersonale, trashëgiminë, nderin dhe sanksionet për shkeljet e normave shoqërore.

Ai dëshmon se miti, i mishëruar në formën e urtësive popullore dhe tregimeve të lashta, është i integruar në strukturën ligjore që udhëheq jetën e komunitetit. Një dëshmi domethënëse për këtë qasje gjendet në Librin VIII të *Kanunit*, ku thuhet: *Ndera e mârrun giobë nuk kà. Ndera e mârrun s'falet kurr.*²⁰⁶ Kjo përbën një reflektim të qartë mbi mënyrën se si morali dhe miti formësojnë konceptin e drejtësisë në atë shoqëri. Nga ana tjetër, *Procesi* i Franz Kafkës paraqet një perspektivë moderne dhe kritike mbi drejtësinë. Romani rrëfen historinë e Josef K., i cili arrestohet dhe ndiqet penalisht pa e ditur akuzën kundër tij, duke u përballur me një sistem juridik të panjohur dhe burokratik. Kafka përshkruan një univers ku individit është i tjetërsuar dhe drejtësia e paarritshme dhe absurde. Fragmenti nga romani, si: [...], *sepse një mëngjes atë e arrestuan, megjithëse s'kishte bërë gjë.*²⁰⁷, ilustron tensionin ndërmjet individit dhe një sistemi juridik të paqartë, duke nxjerrë në pah rëndësinë e studimit të marrëdhënies ndërmjet mitit dhe drejtësisë në kontekste të ndryshme historike dhe kulturore.

Qëllimi i punimit është të analizojë dhe krahasojë mënyrën se si miti dhe drejtësia shfaqen në këto dy vepra, duke reflektuar mbi ndikimin e tyre në formimin e normave shoqërore dhe në jetën e individit. Ky studim udhëhiqet nga një sërë pyetjesh themelore që synojnë të shqyrtojnë mënyrën se si koncepti i drejtësisë artikullohet në dy kontekste të ndryshme kulturore dhe letrare:

- Si përkufizohet dhe zbatohet drejtësia në *Kanun* dhe te *Procesi*?
- Cili është roli i mitit në legjitimitetin e drejtësisë?
- Çfarë dallimesh dhe ngjashmërish ekzistojnë mes një sistemi të drejtësisë tradicionale dhe një sistemi modern të paqartë juridik?

Metodologjia e këtij punimi ndërthur qasjen krahasuese letrare me analizën antropologjike. Qasja letrare mundëson shqyrtimin e mënyrës se si tregimi, struktura narrative dhe stili i shkrimit artikulojnë konceptet e drejtësisë dhe mitit në secilën vepër. Ndërkohë, analiza antropologjike ndihmon në kuptimin e kontekstit shoqëror, historik dhe kulturor, duke evidentuar funksionin e normave morale dhe juridike në jetën e përditshme. Duke u mbështetur në këtë ndërthurje metodologjike, studimi synon të ofrojë një analizë të thelluar dhe të

²⁰⁶ Kanuni i Lekë Dukagjinit, vepër e Shtjefën Gjeçovit sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër. LIBRI I TETËT. NYE I NANDËDHETEPESËT. Par. 597. Fq. 60.

²⁰⁷ Franz Kafka (1925): *Procesi*. Një nga veprat më të mëdha të shekullit XX. KREU I PARË. Bota Shqiptare. Fq. 15. Online në: <https://fliphtml5.com/nqnsn/ycrx/basic>. Parë më 11.10.2025.

argumentuar të marrëdhënies ndërmjet mitit dhe drejtësisë në dy universet kulturore dhe letrare të shqyrtuara.

1. Miti dhe drejtësia në diskursin teorik-konceptual

1.1 Miti

Miti përbën një komponent themelor të çdo shoqërie, duke vepruar si kuadër interpretativ për ngjarjet natyrore dhe sociale. Ai luan një rol qendror në formësimin e sistemeve të vlerave morale dhe normave të sjelljes, duke kontribuar në legjitimimin e rregullave dhe institucioneve që strukturojnë marrëdhëniet ndërpersonale.

Në *Kanunin* e Lekë Dukagjinit, miti shfaqet në formën e tregimeve tradicionale dhe urtësive që përcaktojnë rendin shoqëror. Për shembull, një nga urtësitë më të njohura thotë: *Aj, qi shkon tuj mjellë e tuj hapë fjalë të kqija e gërgasa herë për njanin herë për tjetrin, me gojë të kanunit thirret 'Argat i keq'. – As e thrret kush në punë, as i nep kush rrogë.*²⁰⁸ Ky citim tregon se miti nuk është vetëm histori simbolike, por një mekanizëm praktik që orienton sjelljet e individëve dhe komuniteteve, duke vendosur një lidhje të fortë mes moralit dhe drejtësisë.

Në *Procesin* e Kafkës, miti nuk shfaqet në formë tradicionale, por si një strukturë burokratike dhe e paarritshme që kontrollon jetën e individit. Sistemi juridik misterioz i romanit funksionon si një mit modern: ai legjitimon një rend të pazbuluar dhe krijon një tension ekzistencial të protagonistët. Një fragment domethënës nga *Procesi* ilustron këtë tension:

*K. Mori rrugën nga shkallët që të ngjitej në dhomën e seancave, por u ndal; vuri re përveç atyre shkallëve, ishin edhe tre të tjera, madje ndodhej edhe një kalim i ngushtë, i cili të çonte në një oborr tjetër. U nxehtë pasi nuk ia kishin treguar më shkoqur dhomën dhe për këtë pakujdesi apo harresë, do ta ngrinte zërin. Tekembramja nisi të ngjisë atë shkallë e iu ndërmenduan fjalët e rojës Vilem: Gjyqi e josh fajin. Prandaj salla e seancave duhet të ishte pikërisht në fund të shkallës, që ai kishte zgjedhur rastësisht.*²⁰⁹

Pasazhi përforcon idenë se drejtësia, në romanin *Procesi*, nuk është e qasshme përmes rregullave të qarta dhe transparente, por përmes një labirinti të pakuptueshëm, ku faji nuk rrjedh nga veprimi, por paraqitet si një gjendje e paracaktuar dhe e pashmangshme.

Kjo mënyrë e përfaqësimit të drejtësisë na çon drejt një konceptualizimi më të gjerë të mitit modern, i cili, ndryshe nga miti tradicional që orienton rendin moral dhe shoqëror, shfaqet si mekanizëm abstrakt që prodhon ankth, pasiguri dhe tjetërsim ekzistencial. Në këtë kontekst, Kafka nuk e përdor mitin për të legjitimuar drejtësinë, por për të zbuluar krizën e saj, një drejtësi që nuk ndjek logjikën e ligjit, por të absurdit.

1.2 Drejtësia

Drejtësia është një koncept që përcakton çfarë është e drejtë dhe çfarë e padrejtë, duke shërbyer si një mekanizëm për të ruajtur harmoninë shoqërore. Në *Kanun*, drejtësia është e lidhur ngushtë me komunitetin dhe normat tradicionale. Ligjet dhe ndëshkimet janë të qarta dhe të bazuara në parimet morale dhe sociale: *Gjaku për gjak me mbetë. Kur të vrase shoqi shoqin dy vetët, qi u fjalisen, e biejn të dy dekun, jesin krye i per krey, ase gjak per gjak.*²¹⁰

Kjo tregon se drejtësia është instrument i stabilitetit social dhe se miti funksionon si bazë morale për legjitimitetin e ligjit. Ky citim nga *Kanuni* i Lekë Dukagjinit përfaqëson një koncept të thellë të drejtësisë tradicionale, ku drejtësia nuk është e institucionalizuar, por e

²⁰⁸ Kanuni i Lekë Dukagjinit, vepër e Shtjefën Gjeçovit sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër. LIBRI I SHATËT. NYE I TETËDHETEGJASHTËT. Par. 523. Fq. 55.

²⁰⁹ Franz Kafka (1925): *Procesi*. Një nga veprat më të mëdha të shekullit XX. KREU I DYTË. SEANCA E PARË. Bota Shqiptare. Fq. 46. Online në: <https://fliphtml5.com/nqnsn/ycrx/basic>. Parë më 11.10.2025.

²¹⁰ Kanuni i Lekë Dukagjinit, vepër e Shtjefën Gjeçovit sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër. LIBRI I SHATËT. NYE I NJIQINDENJIZEGJASHTËT. Par. 901. Fq. 81.

kodifikuar në mënyrë zakonore dhe mitike, duke u mbështetur në parimin e reciprocitetit absolut: *Gjaku për gjak me mbetë*.²¹¹

Në kontrast, në romanin *Procesi*, drejtësia paraqitet si e paqartë dhe e paarritshme. Josef K. përballet me një sistem ku individit nuk kupton akuzat dhe nuk ka mundësi të ndikojë në vendimet e gjykatës:

“Ç’kuptim ka? – thirri K., më shumë i tronditur se sa i zemëruar – Kush jeni ju që më flisni për kuptim, në një kohë që vetë veproni fare pa kuptim? Jam bërë për të më qarë hallin.”

Ky fragment përshkruan se si drejtësia në modernitet mund të shndërrohet në një mekanizëm abstrakt dhe të largët, duke gjeneruar ndjenja pasigurie, tronditjeje dhe tjetërsimi ekzistencial.

1.3 Struktura universale e mitit dhe e drejtësisë

Koncepti i strukturës universale të mitit, i propozuar nga Joseph Campbell²¹² dhe të tjerë²¹³, sugjeron se miti funksionon si një skemë përsëritëse që shpjegon funksionin e ligjeve dhe normave në shoqëri.

Në *Kanun*, struktura universale e mitit shfaqet në mënyrën se si normat dhe urtësitë përcaktojnë marrëdhëniet shoqërore dhe sanksionet për shkeljet. Kurse në *Procesin*, struktura universale e mitit mund të perceptohet në formën e sistemit juridik të mistershëm që legjitimon hierarkinë dhe kontrollin mbi individin. Në të dy rastet, miti funksionon si një mekanizëm që orienton dhe justifikon drejtësinë, pavarësisht nga epoka dhe kultura.

2. Analizë krahasuese midis *Kanunit* dhe *Procesit*

2.1 *Kanuni* i Lekë Dukagjinit: struktura normative, marrëdhëniet shoqërore dhe funksioni mitik

Kanuni i Lekë Dukagjinit është një ndër dokumentet më të lashta që rregullon marrëdhëniet brenda shoqërisë shqiptare, duke ndjekur logjikën e drejtësisë tradicionale. Ai nuk përfaqëson vetëm një kod ligjor, por edhe një pasqyrim të kulturës, zakoneve dhe mitologjisë që kanë formuar shoqërinë shqiptare ndër shekuj.

Normat e Kanunit përfshijnë aspekte të jetës familjare, trashëgimisë, nderit, hakmarrjes dhe ndëshkimeve për shkeljet. Për shembull, në librin e dhjetë, që trajton vrasjet dhe hakmarrjen, thuhet:

Po m'a vrau kush t'ëm vllà un u çova edhe e gjuejta një të shpis së dorërasit, tuj e shitue një herë e një në njëzet herë, së mbramit drodha pushken edhe e vrava të vllan e këtij a mun dorërasin e t'ëm vllà, të gjitha varrët do të pleqno-hen e do të lahen, e i vrami jët krye per krye me t'ëm vllà të vrâm.²¹⁴

Ky citim dëshmon se drejtësia në Kanun nuk është abstrakte, por e lidhur ngushtë me normat morale dhe shoqërore të komunitetit. Individët nuk veprojnë vetëm sipas ligjit të shkruar, por edhe sipas nderit dhe traditës, të cilat rrjedhin nga tregimet mitike dhe kujtesa e paraardhësve. Miti luan një rol qendror në legjitimitetin e drejtësisë: tregimet dhe urtësitë që përcjell Kanuni i ndihmojnë individët të kuptojnë rolin e tyre në komunitet dhe të respektojnë rendin shoqëror. Për shembull: *Shpija e Shqyptarit është e Zotit dhe e mikut*.²¹⁵ Ky parim shpjegon se individit është pjesë e një sistemi të gjerë moral, ku drejtësia nuk ekziston thjesht si koncept juridik, por si komponent i pandashëm i jetës shoqërore dhe i rendit tradicional.

²¹¹ Po aty. Fq. 81.

²¹² Joseph Campbell (1949): *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton University Press. Fq. 30.

²¹³ Barry B. Powell, Bettina Reitz, Anja Behrendt (2009): *Einführung in die klassische Mythologie. Definition und Theorie des Mythos*. J. B. Metzler. Fq. 1-47.

²¹⁴ Kanuni i Lekë Dukagjinit, vepër e Shtjefën Gjeçovit sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër. LIBRI I DHETËT. NYE I NJIQINDENJIZEGJASHTË. Par. 904. Fq. 81-82.

²¹⁵ Po aty. LIBRI I TETË. NYE I NANDEDHETEGJASHTËT. Par. 601. Fq. 61.

2.2 Padrejtësia, burokracia dhe funksioni mitik në romanin *Procesi* të Kafkës

Në kontrast me *Kanunin*, *Procesi* i Franz Kafkës paraqet një vizion modern dhe pesimist të drejtësisë. Në roman, protagonisti Josef K. arrestohet dhe ndiqet penalisht pa e ditur akuzën dhe pa pasur mundësi të kuptojë ose të ndikojë në sistemin juridik: *Me gjasë, dikush kishte shpifur kundër Jozef K., sepse një mëngjes atë e arrestuan, megjithëse s'kishte bërë gjë.*²¹⁶

Kjo pasqyrë e burokracisë dhe padrejtësisë moderne krijon një atmosferë të ngarkuar me ankth dhe pasiguri. Ndryshe nga *Kanuni*, ku individi është i integruar në sistem dhe ku normat janë të qarta, këtu individi përballlet me një strukturë të mistershme dhe të paarritshme.

Elementi mitik në *Procesin* shfaqet përmes personifikimit të gjykatës dhe burokracisë si një forcë absurde, pothuajse hyjnore, që kontrollon jetën e individit pa shpjegim. Një fragment tjetër që pasqyron këtë është:

*Një organizatë e cila ka jo vetëm roja të korruptuar, inspektore marroکہ, hetues, që së paku, mund të cilësoheshin si të zakonshëm; asaj i duhet te mbaj edhe një trup gjykatësish të shkallës së lartë e shumë të lartë e pastaj edhe një numër të stërmadh portierësh, shkruesh, policësh e forca të tjera, madje edhe xhelatësh, nuk trembem që ta përdor edhe këtë fjalë. Çfarë qëllimi ka kjo organizatë, zotërinj? Ajo ka për qëllim të arrestojë njerëz të pafajshëm dhe të ngrerë kundër tyre procese të kota, ose siç është rasti im, pa asnjë përfundim.*²¹⁷

Pra, Kafka përshkruan gjykatën si një organizatë që nuk funksionon sipas parimeve të drejtësisë, por si një mekanizëm të pakuptueshëm dhe shtypës. Ajo përfshin jo vetëm figura të zakonshme si hetues dhe gjykatës, por edhe portierë, shkruesh, policë, madje edhe xhelatë, duke krijuar një hierarki groteske që nuk ka për qëllim të zbatojë drejtësinë, por të arrestojë të pafajshmit dhe të ngrejë procese të kota. Fjalët si “roja të korruptuar”, “inspektorë marroکہ”, “xhelatë” dhe “nuk trembem që ta përdor edhe këtë fjalë” tregojnë një ton ironik dhe të dëshpëruar. Autori është i vetëdijshëm për absurditetin e sistemit, por nuk ka asnjë mjet për ta sfiduar.

Ky sistem juridik modern përfaqëson një mitologji të re, ku drejtësia nuk shërben më për stabilitet shoqëror, por për të demonstruar fuqinë e pakuptueshme dhe frikën që individi ndjen ndaj strukturave abstrakte.

2.3 Ngjashmëri, dallime dhe struktura universale

Krahasimi i mësipërm midis *Kanunit* të Lekë Dukagjinit dhe romanit *Procesi* të Franz Kafka-s dëshmon se, pavarësisht prejardhjes së tyre nga kontekste dhe epoka të ndryshme, të dy tekstet trajtojnë në mënyrë të thellë marrëdhënien midis individit dhe drejtësisë si rend normativ. Në thelb, ato përfaqësojnë dy mënyra të ndryshme për të konceptuar përvojën njerëzore përballë autoritetit: njëra e rrënjosur në traditën zakonore dhe tjetra në absurditetin institucional modern.

Ngjashmëritë qëndrojnë në faktin se të dy sistemet e drejtësisë – ai zakonor në *Kanun* dhe ai burokratik në *Procesin* – funksionojnë si struktura që legjitimojnë veprimet dhe normat e shoqërisë. Në *Kanun*, ky rend mbështetet në tregime tradicionale, zakone dhe kodin e nderit; te Kafka, shfaqet si një sistem simbolik dhe burokratik, i pakuptueshëm, por gjithsesi i gjithëfuqishëm. Në të dy rastet, miti nuk është thjesht narrativë, por mekanizëm që orienton sjelljen e individit dhe përcakton kufijtë e veprimit të tij.

Dallimet janë po aq të theksuara. *Kanuni* ofron drejtësi të qartë, të kodifikuar dhe të kuptueshme, ku individi e njeh rolin e tij brenda komunitetit dhe vepron në përputhje me normat e trashëguara. Drejtësia është e lidhur me nderin, përgjegjësinë dhe pajtimin. Kurse *Procesi* paraqet një drejtësi të turbullt, të paarritshme dhe pa përfundim, ku individi është i tjetërsuar, i

²¹⁶ Franz Kafka (1925): *Procesi*. Një nga veprat më të mëdha të shekullit XX. KREU I PARË. Bota Shqiptare. Fq. 15. Online në: <https://fliphtml5.com/nqnsn/ycrx/basic>. Parë më 15.10.2025.

²¹⁷ Po aty. KREU I DYTË. Fq. 55-56.

përfshirë nga kuptimi i sistemit dhe i paaftë për të ndikuar në fatin e tij. Kjo krijon një përvojë të drejtësisë që nuk është më komunitare, por ekzistenciale dhe e vetmuar.

Struktura universale e drejtësisë si koncept mitik është e pranishme në të dy rastet. Në *Kanun*, miti është themeli i ligjeve morale dhe shoqërore, duke e lidhur drejtësinë me rendin tradicional dhe me kujtesën kolektive. Në *Procesin*, burokracia legjitimon autoritet të pashpjegueshëm, duke krijuar një sistem që nuk kërkon kuptim, por bindje. Krahassimi i mësipërm tregon se miti, në formë të ndryshme, shërben gjithmonë si strukturë legjitimitimi për drejtësinë, pavarësisht nga konteksti kulturor apo periudha historike.

Ky konstatim gjen mbështetje edhe në analizën e Përparim Grudës, ku thuhet se: *Fuller argumenton që autoriteti i ligjit (pjesërisht) rrjedh nga konsistenca e tij me moralin.*²¹⁸

Pra, drejtësia nuk është vetëm një sistem rregullash, por një përvojë e përjetuar, e ndikuar nga narrativat që e formësojnë. Qoftë në rendin e *Kanunit*, qoftë në absurditetin e Kafka-s, individit përballet me një strukturë që kërkon përgjegjësi, nënshtrim ose kuptim duke dëshmuar se drejtësia është një koncept universal, por gjithmonë i ngjizur nga kultura, koha dhe mënyra e tregimit.

3. Miti dhe drejtësia në dy modele kulturore

Analiza krahasuese e *Kanunit* të Lekë Dukagjinit dhe *Procesit* të Franz Kafkës tregon se miti dhe drejtësia janë struktura që legjitimojnë normat dhe sjelljet e individëve brenda shoqërive të tyre, por në mënyra të ndryshme. *Kanuni* shfaqet si një sistem i qartë dhe funksional, ku normat morale dhe mitet tradicionale janë të integruara ngushtë me ligjet dhe jetën shoqërore. Për shembull, në *Kanun* thuhet: *Ndera e marrun giobë nuk kà. Ndera e marrun s'falet kurr.*²¹⁹ Ky citim ilustron qartë se drejtësia nuk ekziston vetëm në formën juridike, por është pjesë e pandashme e kulturës dhe moralit shoqëror. Miti shërben për të orientuar sjelljen e individëve dhe për të ruajtur harmoninë dhe ekuilibrin brenda komunitetit.

Ndryshe, *Procesi* paraqet një model ku drejtësia është e paarritshme dhe e pakuptueshme, duke reflektuar tensionet e shoqërisë moderne dhe burokracisë. Josef K. përjeton një sistem juridik të panjohur dhe absurde, i cili e ndalon individin të kuptojë ose ndikojë në fatin e tij: [...], *sepse një mëngjes atë e arrestuan, megjithëse s'kishte bërë gjë.*²²⁰ Ky fragment tregon qartë ndryshimin midis një sistemi tradicional dhe një sistemi modern: ndërsa *Kanuni* e bën individin pjesë të komunitetit dhe normave morale, *Procesi* e bën atë të tjetërsuar dhe të pafuqishëm përballë strukturave abstrakte.

Roli i mitit është gjithashtu i dallueshëm në të dy rastet, por në mënyra kontrastive. Në *Kanun*, miti funksionon si bazë morale dhe legjitime për drejtësinë, duke u lidhur me nderin, zakonet dhe përgjegjësitë shoqërore. Ndërsa në *Proces*, miti shfaqet në formën e burokracisë së paarritshme dhe gjykatës së mistershme, duke e kthyer drejtësinë në një mekanizëm të pakuptueshëm që krijon frikë dhe tjetërsim. Një citim që pasqyron këtë është: *Më gjetën në shtrat dhe, nga sa tha zoti gjykatës, ishte lëshuar urdhër që të arrestohej një farë piktori, po aq i pafajshëm sa edhe unë po ata vunë gishtin tek unë.*²²¹ Ky fragment evidenton sesi burokracia legjitimon autoritetin dhe krijon një realitet ku individit nuk ka kontroll mbi fatin e tij, duke pasqyruar ankthin ekzistencial që karakterizon shoqëritë moderne.

Reflektimi mbi rolin e mitit dhe drejtësisë tregon se këto koncepte nuk janë të izoluar, por ndërveprojnë për të ndikuar mënyrën se si shoqëritë organizohen dhe si individët përjetojnë

²¹⁸ Gruda, Përparim (2023): *Morali dhe Ligji: Një reflektim mbi debatin Hart–Fuller*, f. 157. Online në: <https://www.researchgate.net/publication/372855823>. Parë më 20.10.2025.

²¹⁹ *Kanuni* i Lekë Dukagjinit, vepër e Shtjefën Gjeçovit sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër. LIBRI I TETËT. NYE I NANDËDHETEPESËT. Par. 597. Fq. 60.

²²⁰ Franz Kafka (1925): *Procesi*. Një nga veprat më të mëdha të shekullit XX. KREU I PARË. Bota Shqiptare. Fq. 15. Online në: <https://fliphtml5.com/nqnsn/ycrx/basic>. Parë më 20.10.2025.

²²¹ Po aty. KREU I DYTË. Fq. 53.

autoritetin. Në *Kanun*, ky ndërveprim është harmonik dhe i kuptueshëm për pjesëmarrësit e komunitetit, ndërsa në *Proces*, krijon tension dhe pasiguri, duke theksuar kontrastin midis strukturave tradicionale dhe atyre moderne.

Sipas antropologut Georges D., miti në çdo shoqëri ka një funksion strukturues dhe legjitimues, duke krijuar një hierarki të normave dhe marrëdhënieve shoqërore.²²² Në këtë kuptim, *Kanuni* është një shembull i qartë i funksionimit të mitit për ruajtjen e drejtësisë dhe rendit shoqëror, ndërsa *Procesi* tregon sesi miti modern mund të transformohet në instrument të padrejtësisë dhe tjetërsimit.

Ky krahasim ndihmon të kuptojmë se drejtësia nuk ekziston vetëm si koncept juridik, por është gjithmonë e lidhur me kulturën, historinë dhe perceptimet shoqërore të individëve. Ndërsa *Kanuni* ofron një model ku drejtësia dhe miti janë të integruara për të ruajtur stabilitetin dhe ekuilibrin, *Procesi* tregon sfidat dhe tensionet e shoqërisë moderne, ku drejtësia shpesh është abstrakte dhe e paarritshme.

Ky zhvillim nënvizon rëndësinë e analizës krahasuese ndërmjet veprave letrare dhe dokumenteve historike për të kuptuar se si strukturat kulturore dhe mitike ndikojnë në konceptin dhe praktikën e drejtësisë. Ai tregon se, pavarësisht ndryshimeve në kontekstin kulturor dhe historik, miti mbetet një mjet i fuqishëm për legjitimin e normave dhe për formimin e marrëdhënieve shoqërore.

4. Përfundimi

Krahasimi ndërmjet *Kanunit* të Lekë Dukagjinit dhe romanit *Procesi* të Franz Kafkas dëshmon se drejtësia është një përvojë e ndërthurur me strukturat kulturore dhe mitike, e cila nuk mund të kuptohet jashtë kontekstit narrativ që e mbështet. Në rendin tradicional të *Kanunit*, drejtësia është e qartë, e kuptueshme dhe e lidhur ngushtë me normat morale të komunitetit, duke i dhënë individit një vend të përcaktuar brenda sistemit të nderit dhe përgjegjësisë. Në të kundërt, *Procesi* paraqet një drejtësi të turbullt dhe të paarritshme, ku mitologjia moderne e burokracisë krijon një sistem abstrakt që e tjetëron individin dhe e përjashton nga kuptimi dhe ndikimi.

Ky kontrast thekson funksionin universal të mitit si mekanizëm legjitimues dhe orientues, i cili në shoqëri të ndryshme vepron në mënyra të kundërta: si garant i rendit dhe harmonisë në kontekste tradicionale, dhe si simbol i pushtetit të pakuptueshëm në kontekste moderne. Në të dy rastet, miti nuk është thjesht narrativë, por një strukturë që formëson përvojën e drejtësisë dhe marrëdhënien e individit me autoritetin.

Ky studim kontribuon në kuptimin ndërdisiplinor të drejtësisë, duke lidhur letërsinë, antropologjinë dhe juridikën në një analizë të thelluar të narrativave kulturore. Duke hapur mundësi për zgjerimin e krahasimeve me sisteme të tjera tradicionale dhe moderne, si dhe për shqyrtimin e ndikimit të transformimeve historike në legjitimitetin dhe funksionin e drejtësisë. Po ashtu, integrimi i perspektivave teorike nga fusha të ndryshme mund të ndihmojë në ndërtimin e një kornize më të pasur për të analizuar marrëdhënien midis mitit, ligjit dhe moralit.

Si përfundim, drejtësia del si një përvojë kulturore dhe ekzistenciale, e formësuar nga mitet që shoqëritë ndërtojnë për të kuptuar vetveten dhe për të legjitimuar rendin. *Kanuni* dhe *Procesi* ofrojnë dy modele të kundërta, por të vlefshme, për të reflektuar mbi mënyrën se si individët përjetojnë drejtësinë në shoqëri të ndryshme, duke sjellë një kontribut të rëndësishëm në studimet mbi narrativën, autoritetin dhe strukturat normative.

²²² Krh. Dumezil, Georges / Hornig, Dieter (1989): Mythos und Epos. Die Ideologie der drei Funktionen in den Epen der indoeuropäischen Völker. Frankfurt am Main. Fq. 9-15.

Referencat

- [1]. Barry B. Powell, Bettina Reitz, Anja Behrendt (2009): Einführung in die klassische Mythologie. Definition und Theorie des Mythos. J. B. Metzler.
- [2]. Dumezil, Georges / Hornig, Dieter (1989): Mythos und Epos. Die Ideologie der drei Funktionen in den Epen der indoeuropäischen Völker. Frankfurt am Main.
- [3]. Franz Kafka (1925): Procesi. Një nga veprat më të mëdha të shekullit XX. Bota Shqiptare.
- [4]. Gruda, Përparim (2023): Morali dhe Ligji: Një reflektim mbi debatin Hart–Fuller.
- [5]. Joseph Campbell (1949): The Hero with a Thousand Faces. Princeton University Press.
- [6]. Kanuni i Lekë Dukagjinit, vepër e Shtjefën Gjeçovit sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër.